

Оксана Трухан, асистент кафедри англійської філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

НОВОЧАСНА СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Художня література є важливим засобом духовного розвитку особистості, однак за умов цифровізації освіти діти та юнацтво втрачають інтерес до читання. Ця ситуація викликає велике занепокоєння у педагогів, учених, громадськості та потребує спеціального розроблення стратегії і тактики формування майбутніх учителів як читачів та фахівців, які володіють високим рівнем культурного розвитку, національної свідомості, естетичних смаків. Одним із засобів формування читачької культури майбутніх учителів англійської мови може стати новочасна зарубіжна література, у якій порушена чорнобильська тематика, яка не має терміну давності й актуалізується за умов російсько-української війни, що поставила Україну перед черговими викликами.

Ключові слова: читачька культура; новочасна зарубіжна література; чорнобильський дискурс; письменники; майбутні учителі.

Лит. 16.

Oksana Trukhan, Assistant Professor of the English Philology Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

MODERN WORLD LITERATURE AS A FACTOR IN FORMING THE READING CULTURE OF FUTURE ENGLISH TEACHERS

Fiction is one of the most important means of spiritual development of the individual, but with the digitalization of education, children and youth lose interest in reading, consider it an unproductive waste of time. Thereby fiction is displaced from their cultural horizons by the Internet, social networks and cinema. Literature as one of the key factors of educating spirituality, general cultural level and intelligence loses its educational impact, becomes distanced from students. Therefore, this situation is of great concern to teachers, scientists and the public. This requires special development of strategies and tactics for the formation of future teachers as readers, as future professionals with a high level of cultural development and aesthetic tastes. One of the means of forming the reading culture of future English teachers can be modern world literature, which considers the Chernobyl issue. It is worth noting that this problem has no statute of limitations and is relevant in the Russian-Ukrainian war, posing another challenge to Ukraine.

A number of works representing the “Chernobyl discourse” in modern world literature were selected as the object of research and comparative analysis: a “novel-testimony” of the Belarusian writer Svitlana Aleksievich “Chernobyl Prayer: A Chronicle of the Future”, a novel by the Ukrainian-American novelist Irene Zabytko “The Sky Unwashed”, novels by the French writer Galia Ackermann “Crossing Chernobyl” and the German author Christa Wolf “Accident: A Day’s News”, the literary works of the American writer Frederik Pohl “Chernobyl” and the English novelist Julian Barnes “A History of the World in 10/S Chapters”, the book by the Irish prose writer Darragh McKeon “All That is Solid Melts into Air”, a graphic novel by the French artist Emmanuel Lepage “Springtime in Chernobyl”, a collection of the Belgian poet Alan Vancloster “Cream cheese with wormwood” and others.

Keywords: reading culture; modern world literature; Chernobyl discourse; writers; future teachers.

Актуальність проблеми. Література – один із найдавніших видів мистецтва. Її роль у житті особистості неоціненна, багатомірна, поліфункціональна. Українські [6; 10; 12] та зарубіжні [13; 14; 15] науковці слушно зауважують, що художня література є важливим засобом духовного розвитку особистості, вона спонукає людину до подальшого глибшого пізнання культури, історії, мистецтва. Однак за умов цифровізації освіти учні та студенти втрачають інтерес до читання, багато молодих людей вважають його непродуктивною витратою

часу. Художню літературу з культурних горизонтів молоді витісняє інтернет, соціальні мережі, кіно тощо. Ця ситуація викликає велике занепокоєння у педагогів, учених, громадськості та потребує спеціального розроблення стратегії і тактики формування майбутніх учителів як читачів, як майбутніх фахівців-інтелігентів, що мають не тільки високий рівень культурного розвитку, естетичних смаків, а й володіють високим рівнем національної свідомості. На нашу думку, першим кроком на цьому шляху може стати використання в освітньому процесі закладу вищої освіти

потенціалу новочасної зарубіжної літератури, у якій порушена українська тематика. Вважаємо, що вже сам факт зацікавлення іноземних авторів Україною, порушення ними важливих проблем національної ідентичності, є стимулом для студентів ознайомитися із цими творами, глибоко прочитати їх. За таких умов художня література стає чинником, здатним розширювати в студентів знання про Україну, її минуле, виховувати почуття патріотизму, національної гідності, урешті, розширювати читацькі інтереси, формувати літературну компетентність тощо.

Аналіз останніх досліджень. Порушена проблема перебуває у центрі уваги зарубіжних дослідників, які розглядають художню літературу як засіб формування літературної компетентності майбутніх фахівців [13; 14; 15], актуалізують проблему підвищення рівня літературної компетенції особистості, літературної освіти загалом, частково ці проблеми висвітлюють Г. Білавич, Т. Качак, Л. Круль, І. Розман, Т. Яценко та інші науковці, які розглядають літературу як один із безальтернативних засобів виховання, проте зазначено в назві статті проблему науковці не досліджували. Для нас важливими є думки відомої української дослідниці Т. Гундорової про те, що кінець ХХ ст. “найконцентрованіше відображає ідеї катастрофізму, а ядерний вибух, по суті, символізує в свідомості людей другої половини ХХ ст. кінцесвітню ідею” [6, 13].

Мета статті – проаналізувати просвітницько-виховний потенціал творів новочасної світової літератури, розглянути їх як чинник формування читацької культури майбутнього вчителя англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Як показали результати дослідження, проведеного 2021 р. у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, на запитання “Як проводите вільний час?” 57 % студентів відповіли, що охоче читають художню літературу. Цікаво, що всі респонденти вважають, що художня література має “велике виховне значення”, але більшість респондентів (70 %) не змогли навести приклади сучасних художніх творів, у яких порушено питання виховання. На запитання “Чи відомі Вам твори Світлани Алексієвич?” 75 % студентів відповіли, що це лауреат Нобелівської премії”, 22 % назвали окремі твори білоруської письменниці. А на низку інших запитань (“Чи відома Вам творчість Айрін Забитко?”, “Чи знайомі Ви з творами Галі Аккерман?”, “Творчість яких із перелічених письменників Вам відома (Кріста Вольф, Джуліан Барнс, Фредерік Пол, Таїса Бондар, Дарра МакКеон, Емманюель

Лепаж, Ален Ванклостер)?”) студенти відповіли, що ці автори їм не знайомі. Також респонденти не змогли перелічити твори світової літератури, які порушують тему Чорнобиля. Наголосимо: чорнобильська трагедія не має терміну давності. Важливими для сьогодення є слова громадського і політичного діяча, дипломата, медика, письменника, автора роману “Чорнобиль” (1989), еколога Юрія Щербака: “... Не можна сказати, що людство засвоїло всі уроки Чорнобиля, але давайте подумавмо, чи людство взагалі робило якісь висновки з трагічних подій, які мали місце в його історії? Я не думаю, що людство взагалі вміє серйозно вчитися на уроках минулого...” [11]. Нині ця теза сприймається як велике застереження.

Як бачимо, у вищій школі звужується коло читацьких інтересів юнацтва, а певний потенціал новочасної зарубіжної літератури практично невідомий студентам. Тому вважали за потрібне розглянути чорнобильський дискурс у світовій літературі, стисло проаналізувати художнє осмислення аварії на Чорнобильській АЕС у сучасній зарубіжній літературі. Об’єктом дослідження і компаративного зіставлення обрали низку творів: “роман-свідчення” білоруської письменниці Світлани Алексієвич “Чорнобильська молитва: хроніка майбутнього”, твір українсько-американського прозаїка Айрін Забитко “Невмите небо”, роман французької письменниці Галі Аккерман “Пройти Чорнобиль” та німецької авторки Крісти Вольф “Нещасний випадок”, роман американського письменника Фредеріка Пола “Чорнобиль”, твір англійського романіста Джуліана Барнса “Історія світу в 10 S розділах”, книгу ірландського прозаїка Дарра МакКеона “Все тверде розчиняється в повітрі”, графічний роман французького митця Емманюеля Лепаж “Одна весна в Чорнобилі”, збірку бельгійського поета Алена Ванклостера “Прісний сир з полином” та ін. У зв’язку із цим доречно в курсі вивчення світової літератури зосередити увагу студентів на цих та інших письменницьких постатях.

Постаті Айрін Забитко та Світлани Алексієвич посідають помітне місце в новочасній світовій літературі, позаяк їхні твори, зокрема “Невмите небо” [16] “Чорнобильська молитва: хроніка майбутнього” [2], не тільки репрезентують чорнобильський дискурс у світовому літературному процесі, а й порушують важливі просвітницько-виховні аспекти. Вони сьогодні (як ніколи) важливі як для України, так і всієї цивілізації, позаяк що у романах ідеться про актуальні проблеми: виживання людства, ядерної небезпеки, доцільного використання “мирного атому”,

життєдіяльності людини для сталого розвитку, духовність, абсолютні цінності, на яких тримається людська спільнота.

Аналогічне бачення проблеми Чорнобиля у більшості творів жінок-авторок. Так, книги Галі Аккерман (“Les Silences de Tchernobyl” (“Мовчання Чорнобиля”), “Tchernobyl, retour sur un désastre” (“Чорнобиль, повернення до катастрофи”), “Traverser Tchernobyl” (Пройти Чорнобиль) – французької письменниці, журналістки і перекладачки, яка протягом 20 років порушує тему Чорнобиля (брала інтерв’ю у свідків та ліквідаторів наслідків аварії на ЧАЕС, досліджувала архіви, відвідувала місцевість ЧАЕС, була комісаром виставки про Чорнобиль у Центрі сучасної культури в Барселоні (2006), – це своєрідний літопис чорнобильської катастрофи, яку авторка називає “радянськими Помпеями” та одним із найстрашніших злочинів радянської системи, показує Чорнобиль як символ відродження життя в усіх його виявах [1]. Аварія на Чорнобильській АЕС – це найперше драма людських дол. Незаперечна цінність видання, як слушно зазначає літературознавець О. Пахльовська, і в тому, що це погляд людини з іншої культури, з інших культур, адже авторка суміщає в собі єврейську, російську і французьку культури, родинно пов’язана з Україною [9].

Роман німецької письменниці Крісті Вольф “Нещасний випадок” написаний, як і твір американського автора Фредеріка Пола “Чорнобиль”, улітку 1986 р., тобто за гарячими слідами, виконує важливу просвітницьку роль, слугує джерелом інформації світової громадськості про ядерну катастрофу, яка трапилася в Україні. Завдяки цим творам світ дізнався про страшне лихо і загрозу для людства – “мирний атом”, який перестав бути “мирним”. Роман Крісті Вольф “Нещасний випадок” – перший художній твір про Чорнобильську катастрофу в європейському літературному просторі, не випадково він став культурно-мистецькою подією і викликав резонанс [5]. Написана в дуже стислі терміни (з травня до вересня 1986 р.), книга відобразила не просто події одного дня, коли в СРСР офіційно оголосили новину про вибух на ЧАЕС, а й увиразнила всю брехливу тодішню ідеологію: той, хто слухає радянські новини, здатний розуміти підтексти офіційних дискурсів, що приховують реальні події, справжні масштаби вибуху на Чорнобильській АЕС, і спроможний оцінити офіційні фейки. Головна героїня, мешканка невеличкого німецького селища Мекленбурга, відстежує ці новини, телефонічно спілкується із сусідами-

фермерами, обговорюючи з ними важливі проблеми, з-поміж яких – людина і природа, споживацьке ставлення людини до довкілля, міркує над тим, що змушує людей до самовинищення. Твір “Нещасний випадок” певним чином оптимістичний: німецькі фермери сприймають звістку про чорнобильську катастрофу (отруєння землі, води, повітря) доволі спокійно, зокрема реагують так старші люди, бо вважають, що нічого страшнішого за пережиту війну бути не може (“переживемо і цю напасть”). Отже, реальність персонажі сприймають, новину про нещасний випадок беруть до уваги, але до кінця не осмислюють [10].

Через постапокаліптичний монолог уцілілої після вибуху на Чорнобильській АЕС героїні книги англійського письменника Джуліана Патріка Барнса (1989) [3] передано події страшної весни 1986 р. Усвідомити глибину катастрофи на ЧАЕС допомагає композиція книги: твір починається з Великого Потопу. Ця катастрофа, яка спіткала людство, фактично організує систему історії світу, де кожна попередня трагедія є причиною наступної, де, до прикладу, на ковчегу олені-провидці попереджають людей про те, що найгірше трапиться згодом, застерігають, що страшне лихо попереду, але людство, на жаль, цього не чує. Автор трактує аварію на ЧАЕС не тільки як страшну техногенну катастрофу: після вибуху реактора люди ретельно стежать за правилами безпеки на атомних станціях поблизу, радіаційним рівнем, бояться купувати м’ясо, молоко, але далі гинуть північні олені, що ввібрали в себе радіацію в 42 тис. бар, головна героїня припиняє їсти і пити, усамітнюється в квартирі і помирає, згадуючи диво, переглядаючи різдвяні листівки з оленями, усвідомлює: дива Санти більше не буде [3]. Дж. П. Барнс наголошує, що Чорнобиль став початком кінця комуністичного режиму, етапом капітуляції “червоних советів” у Холодній війні.

“Чорнобильський слід” в американській літературі представлений насамперед реалістичним романом “Чорнобиль” Фредеріка Пола: улітку 1986 р. з-під його пера вийшов твір про найбільшу ядерну екологічну трагедію людства, що ґрунтувався на достовірних матеріалах, які передав письменникові його колега, український фантаст, громадський діяч, медик Юрій Щербак. Події у творі охоплюють часовий проміжок від 25 квітня до 23 травня 1986 р. Важливо наголосити: Фредерік Пол володів важливими джерелами інформації, наданими тодішніми радянськими інженерами, військовиками, які мали доступ до секретної інформації, автор скористався свідченнями

очевидців Чорнобильської катастрофи, тому видання виконувало (і досі виконує) просвітницько-інформативну функцію, адже кожен із сорока розділів починається інформативною довідкою про суспільне життя радянської держави (починаючи від метражу міських квартир, закінчуючи умовами обов'язкової військової служби, "афганського обов'язку", обов'язкових першотравневі демонстрації та ін.). Описуючи великомасштабну промислову катастрофу техногенного походження світового значення за всю історію розвитку ядерної енергетики, що за міжнародною шкалою ядерних подій (INES), ухваленою 1988 р., оцінюється за найвищим – сьомим – рівнем небезпеки, автор, однак, підкреслює: сама собою техногенна революція не чинить загрози, зло породжує не атом, злочинні рішення ухвалюють конкретні люди. Мабуть, тому в книзі немає головного героя, а є чітко виписані персонажі, які виконують службові обов'язки (до прикладу, це і Леонід Щеранчук, головний інженер ЧАЕС, фахівець із гідравліки, чи Семен Смін, заступник директора на ЧАЕС, які цілком свідомі помилок, які були допущені в процесі будівництва й запуску четвертого реактора, але протистояти цій ситуації не можуть, до кінця виконуючи свій обов'язок, партійні діячі ризикують власним життям, щоб урятувати працівників АЕС, це й лікарка Тамара Щеранчук, яка свідомо того, на що наражається чоловік, це і солдат Сергій Конов, один із тих ліквідаторів, кого "перекинули" гасити пожежу на станції, у якого немає вибору: ставати героєм чи жити [6]). Отже, книга "Чорнобиль" Фредеріка Пола, як і згадані вище романи, – твір-застереження нинішньому і майбутньому поколінням: людство повинно стояти на сторожі довкілля, пам'ятати про уроки Чорнобиля.

Ірландський письменник Дарра МакКеон теж спричинився до чорнобильського дискурсу в новочасній художній літературі. Його роман "Все тверде розчиняється в повітрі" – масштабний панорамний проєкт, де зафіксовано історію розпаду СРСР, початок якому поклав вибух ядерного реактора на Чорнобильській АЕС. У творі зображено непрості долі людей, на яких теж накладається відбиток чорнобильської катастрофи та суспільно-політичного життя СРСР. Усіх: московського лікаря Григорія, який їде до Чорнобиля надавати допомогу першим ураженим наслідком вибуху, він, до слова, спочатку під впливом розлучення із коханою жінкою-дисиденткою мало переймається подіями в українському Чорнобилі, а вже згодом усвідомлює страшні наслідки та б'є на сполох про жакливе радіоактивне опромінення; його дружину-

москвичку, працівницю автомобільного заводу, яка разом із сестрою виховує племінника-вундеркінда Женю, що потерпає від булінгу в школі; однолітка Жені, Артема, чия родина, що мешкала в селі під Прип'яттю, евакуювали після аварії до мінського табору для переселенців, де родина загубилася, а на долю Артема випали пошуки батька, смертельно враженого радіаційним випроміненням, – пов'яже чорнобильське лихо. Автор теж увиразнює роль політичної системи СРСР у цій катастрофі, а також показує ту чи іншу роль кожного з героїв, яка є певним чином дотична до злочину. Від катастроф родинно-особистих до катастроф державно-світових – ось відповідальність, яку несуть персонажі твору. Дарра МакКеон спростовує тезу К. Маркса, узятую з його "Комуністичного маніфесту" про те, що "все тверде тане в повітрі". Ірландський письменник, знайомий із творчістю С. Алексієвич, зокрема її романом "Чорнобильська молитва" [2], використовує численні цитати з книги білоруської авторки, на свідченнях її героїв будує історію і характери своїх персонажів, що надає реалістичності зображенню у творі Дарра МакКеона радянської доби (до прикладу, розповідь чоловіка про те, як він прагнув вивезти з собою двері, на яких були зафіксовані відмітини росту дітей, лягла в історію про Артемового батька, та ін.) [7].

Хронологічно нещодавно в Україні побачила світ поетична книга Алена Ванкклостера "Прісний сир з полином" [4], де у поетичній формі з погляду понад тридцяти років осмислено Чорнобильську катастрофу. Бельгійський поет і митець підтримує традицію зарубіжних письменників, авторів чорнобильської тематики, увиразнену в тезі про те, що аварія на атомній станції – це відповідальність людини за споживацьке ставлення до природи, перетворення її на виняткове джерело ресурсів, цей вибух атомного реактора – наслідок гордині розуму людини, що уподібнила себе Богові. Ця книга – чергове літературне застереження для людства: поет за допомогою художніх прийомів (паралелізму, алегорії тощо) наголошує: людям майже вдалося створити Вавилонську вежу, що сягнула небес, але за це вони покарані. Саме цей символічний образ – назавжди "замороженого" й незавершеного будівництва – ліричний герой матиме перед собою, блукаючи покинутою безлюдною Прип'яттю, де як свідчення колишнього життя застигли атракціон для дітей у парку ("чортове колесо", що жодного разу не працювало, "машинки"), побита мозаїка на стіні басейну та ін. Попри те, що практично кожен вірш

Алена Ванклостера – це приклад глибокої філософської лірики, сукупно поетична збірка становить цілісну ліро-епічну розповідь про аварію на ЧАЕС, що стала страшною трагедією для тисяч дітей, їхніх матерів та ненароджених дітей, чоловіків-ліквідаторів та працівників АЕС, що об'єдналася в єдину загальнолюдську катастрофу. Тема материнства і дитинства – одна з основних у книзі: бельгійський поет використав інформацію про “дуже молоде” місто Прип'ять, де мешкало надзвичайно багато молодих сімей, що мали малолітніх дітей чи очікували на їхнє народження, місто щасливих матерів, місто молодості, яке квітло напередодні аварії на ЧАЕС. Ця “молодість” застигла не тільки у віршах, а й ілюстраціях автора, які слугують глибшому усвідомленню трагедії людства, ім'я якій Чорнобиль. Вірші, присвячені ліквідаторам, сповнені не тільки любові, вдячності, а й гіркоти полину, яка ніколи не зникне [4].

Наслідком відвідин французького митця Емманюеля Лепаж 2008 р. до Чорнобильської зони з'явився цікавий інноваційний проєкт – книга коміксів “Одна весна в Чорнобилі”. Тут теж бачимо “чорнобильський слід”, який проклала С. Алексієвич: у потязі Варшава – Київ чоловік читає “Чорнобильську молитву” С. Алексієвич, зокрема перший розділ книги: монолог дружини ліквідатора, що втратила і чоловіка, і ненароджену ще дитину [8]. Ілюстрації і тексти до коміксів французького митця актуалізують увагу читача до чорнобильської теми, увиразнюють небезпеку ядерної енергії, вони теж є твором-застереженням для людства, уже на початку книги, що стала ілюстрованим документальним звітом про двотижневий візит до зони відчуження, французький ілюстратор показує вплив катастрофи на європейські країни. Це справжній графічний роман. Захоплюють не тільки замальовки АЕС із відстані, роздуми й “графічне” враження ілюстратора від прогулянки Прип'яттю, довколишніми селами, які безлюдні, покинуті, мертві, а й від українських селян, їхнього світогляду та побуту,

Е. Лепаж підкреслює привітність, гостинність українців, захоплюється буйною весняною красою природи, місцевими дітьми, словом, життям, яке вирує, попри “завивання дозиметра”. Замість того, щоб зображати мертву зону, автор малює життя і говорить про красу, яка все-таки перемогла, бо настала на зміну смерті і живе за кілька кілометрів від мертвої Зони, у селі, де мешкають і діти, і юнацтво, і літні люди. У прикінцевих роздумах він зазначає: “Колись людину було вигнано з Раю. У Чорнобилі людина прогнала себе із землі сама” [8].

Висновки. Художня література є важливим засобом духовного розвитку особистості, однак за умов цифровізації освіти юнацтво втрачає інтерес до читання, вважає його непродуктивною витратою часу, тому художню літературу витісняють з їхніх культурних горизонтів інтернет, соціальні мережі, кіно тощо. Така ситуація викликає велике занепокоєння в педагогів, учених, громадськості, тому що такі засоби виховання духовності, загального культурного рівня, інтелігентності, як література, втрачають свій виховний вплив, вони дистанційовані від студентства. Це потребує спеціального розроблення стратегії і тактики формування майбутніх учителів як читачів, як майбутніх фахівців, які володіють високим рівнем культурного розвитку, естетичних смаків. Одним із ефективних засобів формування читацької культури майбутніх учителів англійської мови може стати новочасна зарубіжна література, у якій порушена чорнобильська тематика, яка не має терміну давності й актуалізується за умов російсько-української війни, що поставила Україну перед черговими викликами. Подальшого дослідження потребує проблема аналізу засобів і форм формування читацьких інтересів майбутніх фахівців у процесі позааудиторної діяльності закладу вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аккерман Г. Пройти крізь Чорнобиль. Київ: Либідь, 2018. 168 с.
2. Алексієвич С. Чорнобиль: хроніка майбутнього; пер. з рос. О. Забужко. Київ: Факт, 1998. 196 с.
3. Барнс Дж. Історія світу в 10 S розділах. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. 352 с.
4. Ванклостер А. Прісний сир з полином. Київ: Книги-XXI, 2020. 128 с.
5. Вольф К. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник : у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. Т. 1: А – К. С. 309.
6. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодернізм. Київ: Критика, 2005. 263 с.
7. МакКеон Д. Все тверде розчиняється в повітрі. Київ: Белфонд, 2014. 425 с.
8. Лепаж Е. Одна весна в Чорнобилі. Київ: Книги-XXI, 2020. 168 с.
9. Пахльовська О. Гуманізм після Потопу. Аккерман Г. Пройти крізь Чорнобиль. Київ: Либідь, 2018. С. 6–21.
10. Улюра Г. Ніч на Венері: 113 письменниць, які сяють у темряві. Київ: ArtHuss, 2020. 464 с.
11. Щербак: людство “засвоїло не всі уроки”

Чорнобиля. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/04/110425_shcherbak_chaes_ob Вони сприймаються як велике застереження.

12. Bilavych G., Rozman I. Modern fiction as factor of students' reading culture development. *Advanced education*. 2016. Issue 6. P. 101–105.

13. Chambers E. & Gregory M. Teaching and Learning English Literature; Teaching and Learning the Humanities in Higher Education. U.K. SAGE Publishers., J. Collie & S. Slater, 2006. 238 p.

14. Collie J., Slater S. Literature in the Language Classroom. A Resource Book of Ideas and Activities. Cambridge University Press, 2001. 304 p.

15. Nieke W. Kompetenz und Kultur: Beiträge zur Orientierung in der Moderne. Wiesbaden : Springer VS, 2012. 184 p.

16. Zabytko I. The Sky Unwashed: novel. Chapel Hill, North California: Algonquin Books of Chapel Hill, 2000. 263 p.

REFERENCES

1. Akkerman, H. (2018). Proity kriz Chornobyl [Go through Chernobyl]. Kyiv, 168 p. [in Ukrainian].

2. Aleksiievych, S. (1998). Chornobyl: khronika maibutnoho [Chernobyl: chronicle of the future]. Kyiv, 196 p. [in Ukrainian].

3. Barns, Dzh. (2018). Istoriiia svitu v 10 S rozdilakh [History of the world in 10 S chapters]. Kharkiv, 352 p. [in Ukrainian].

4. Vankloster, A. (2020). Prisyi syr z polynom [Fresh cheese with wormwood]. Kyiv, 128 p. [in Ukrainian].

5. Volf, K. (2005). Zarubizhni pysmennyky [Foreign writers]. Entsyklopedychnyi dovidnyk : u 2 t. Ternopil. Vol. 1 : A – K. p. 309. [in Ukrainian].

6. Hundorova, T. (2005). Pisliahornobylska biblioteka: Ukrainskyi literaturnyi postmodernizm [Post-Chernobyl Library: Ukrainian literary postmodernism]. Kyiv, 263 p. [in Ukrainian].

7. MakKeon, D. (2014). Vse tverde rozchyniaetsia v povitri [Everything solid dissolves in air]. Kyiv, 425 p. [in Ukrainian].

8. Lepazh, E. (2020). Odnа vesna v Chornobyli [One spring in Chernobyl]. Kyiv, 168 p. [in Ukrainian].

9. Pakhlovska, O. (2018). Humanizm pislia Potopu [Humanism after the Flood]. *Akkerman H. Proity kriz Chornobyl. Ackermann G. Go through Chernobyl*. Kyiv, pp. 6–21. [in Ukrainian].

10. Uliura, H. (2020). Nich na Veneri: 113 pysmennyts, yaki shaiut u temriavi [Night on Venus: 113 women writers who shine in the dark]. Kyiv, 464 p. [in Ukrainian].

11. Shcherbak: liudstvo zasvoilo ne vsi uroky Chornobylia [Scherbak: humanity "has not learned all the lessons" of Chernobyl]. Available at: https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/04/110425_shcherbak_chaes_ob Vony spryimaiutsia yak velyke zasterezhennia. [in Ukrainian].

12. Bilavych, G. & Rozman, I. (2016). Modern fiction as factor of students' reading culture development. *Advanced education*, no 6, pp. 101–105. [in English].

13. Chambers, E. & Gregory, M. (2006). Teaching and Learning English Literature; Teaching and Learning the Humanities in Higher Education. U.K. SAGE Publishers., J. Collie & S. Slater. 238 p. [in English].

14. Collie, J. & Slater, S. (2001). Literature in the Language Classroom. A Resource Book of Ideas and Activities. Cambridge University Press. 304 p. [in English].

15. Nieke, W. (2012). Kompetenz und Kultur: Beiträge zur Orientierung in der Moderne [Competence and culture: Contributions to orientation in the modern age] Competence and culture: Contributions to orientation in the modern age]. Wiesbaden, 184 p. [in German].

16. Zabytko, I. (2000). The Sky Unwashed: novel. Chapel Hill, North California, 263 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 05.05.2022

“Не роби ніколи того, чого не знаєш. Але навчися всього, що слід знати”.

*Піфагор Самоський
давньогрецький філософ і математик*

“Нічого нового в цьому світі неможливо знайти або вигадати, адже всі народжені часточки життя споріднені між собою”.

*Піфагор
давньогрецький філософ*

